

แนวทางการจัดการและอนุรักษ์เมืองเก่าพะเยา ด้านการใช้สี Guideline for management and preservation of colors of old town of Phayao

วัชรวิชัย จีรวงศาพันธุ์^{1*}

Watcharawich Jirawongsapan^{1*}

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

¹ Faculty of Architecture , Chulalongkorn University, Bangkok 10330

* Corresponding author e-mail: Watcharawich.j@gmail.com

Received: March 23, 2019; Revised: June 22, 2019; Accepted: July 24, 2019

บทคัดย่อ

ในขณะที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกระจายเข้าสู่เมืองต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดินและทัศนียภาพของเมืองถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีทิศทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของเมืองเหล่านั้นจึงหายไปโดยไม่มีการควบคุม เมืองเก่าในจังหวัดพะเยาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่กำลังได้รับผลกระทบเหล่านี้เช่นกัน จากการประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าโดยสำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในหลาย ๆ พื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้สังเกตเห็นได้ถึงการตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่า ในจังหวัดพะเยามีพื้นที่บางส่วนที่ถูกประกาศให้เป็นเมืองเก่าในปี พ.ศ. 2559 รวมถึงแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วยวิธีต่างๆแต่ไม่ได้มีการสำรวจและสร้างแนวทางในการใช้สีในเมืองเก่า ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อสำรวจอาคารและเก็บข้อมูลด้านสีจากอาคารรวมทั้งหมด 86 หลัง และใช้วิธีการทางด้านสถิติเพื่อวิเคราะห์ถึงแนวโน้มของสีแต่ละองค์ประกอบในแต่ละประเภทอาคาร ผลที่ได้จากการวิจัยคือ สีองค์ประกอบต่างๆในเมืองเก่ามีแนวโน้มที่จะอยู่ในช่วงสีเหลืองถึงสีแดง มีแนวโน้มที่จะมีความสว่างสีหลังคาและผนังใกล้เคียงกันและมีแนวโน้มที่จะมีผนังที่สีสดกว่าหลังคา ผลของการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการวิเคราะห์แนวโน้มการใช้สีของเมืองเก่าพะเยา เพื่อเป็นต้นแบบของแนวทางในการสร้างมาตรฐานของสีเพื่อการอนุรักษ์เมืองเก่าต่อไป

คำสำคัญ: การรักษาทัศนียภาพ, เมืองเก่า, ระบบสีธรรมชาติ

Abstract

While cities are developing, lands and architecture are being developed. The old city sceneries become modernized in different ways with no particular direction and start to lose their unique identities and cultures. Phayao is one of the prefectures that is being affected by this modernization. After the Office of National Resources and Environmental Policy and Planning declared areas Phayao as old towns in 2016, it is important to collect data and establish the regulations to preserve the old town. The objectives of this research are to study and analyze the color elements between the old town in Nan and Phayao and establish guideline for old town management and preservation in color aspect. From the fieldworks, 86 color sample data were collected using 'Natural Color System' and organized by the building types and elements. The data of each individual old town elements were analyzed and compared through statistics technique. The result from this research shows that each architectural element in Phayao have tendency to be in yellow to red color. While roof and wall have similar blackness value, wall elements have tendency to have more chromaticity value than roof elements. The result from this research shows tendency of color elements in old town of Phayao and can be used to create guideline for management and preservations of other old towns.

Keywords: Scenery Preservation, Old Town, Natural Color System

บทนำ

ในขณะที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกระจายเข้าสู่เมืองต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดินและทัศนียภาพของเมืองถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร้ทิศทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของเมืองเหล่านั้นจึงหายไปโดยไม่มีใครควบคุม เมืองเก่าในจังหวัดพะเยาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่กำลังได้รับผลกระทบเหล่านั้นเช่นกัน

ปัจจุบันเริ่มมีการตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์สภาพของพื้นที่เก่าในหลาย ๆ พื้นที่ทั่วประเทศโดยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หนึ่งในโครงการเหล่านั้นคือการประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าโดยสำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม โดยในปี พ.ศ. 2562 มีการประกาศเป็นพื้นที่เมืองเก่าแล้ว 31 พื้นที่ทั่วประเทศไทยรวมถึงพื้นที่เมืองเก่าพะเยาในบริเวณใจเมืองพะเยาและบริเวณเชิงพระธาตุจอมทอง ซึ่งถูกประกาศให้เป็นเมืองเก่าในปีพ.ศ. 2559 จากหนังสือโครงการกำหนดขอบเขตของพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา (สำนักจัดการ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2558) ได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นที่และการจัดการเมืองเก่า ได้แก่ แนวการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การควบคุมการก่อสร้างและตัดแปลงอาคาร และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่ได้มีการทำการสำรวจทำการบันทึก และสร้างแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่าในแง่มุมเรื่องของการใช้สี

จากบทความ Color standards on restoration and improvement in the important preservation districts for groups of historic buildings (Kumazawa, 2560) ได้มีการทำการสำรวจถึงมาตรฐานการใช้สีในเมืองเก่าของประเทศญี่ปุ่น พบว่า เรื่องสีเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ใช้ในการพิจารณาและรักษาอัตลักษณ์แต่ละเมืองเก่ากว่า 110 เมืองเก่าทั่วประเทศญี่ปุ่น โดยในแต่ละเมืองเก่าก็มีมาตรฐานและแนวทางแตกต่างกันออกไปในด้านการใช้สี สีเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อการมองเห็นและการรับรู้ของคนมากที่สุด ในการสร้างและรักษาอัตลักษณ์เมืองเก่า การสำรวจ วิเคราะห์และการสร้างแนวทางแนะนำการใช้สีในเมืองเก่าจึงมีความจำเป็นอย่างมากเพื่อคงอัตลักษณ์และความกลมกลืนของทัศนียภาพเมืองเก่า

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์สีในสถาปัตยกรรมเมืองเก่าพะเยา ซึ่งยังมีบริบทของเมืองเก่าหลงเหลืออยู่มากและมีความหลากหลายของประเภทอาคารเพื่อเป็นการสร้างฐานข้อมูลด้านสีในเมืองเก่าพะเยา อีกทั้งเป็นการสร้างต้นแบบแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วยการใช้สีต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลสีในสถาปัตยกรรมเมืองเก่าพะเยา
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบสีในแต่ละองค์ประกอบในแต่ละประเภทอาคารในเมืองเก่าพะเยา
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้สีในเชิงอนุรักษ์ตามอัตลักษณ์ของเมืองเก่าพะเยา

ทบทวนวรรณกรรม

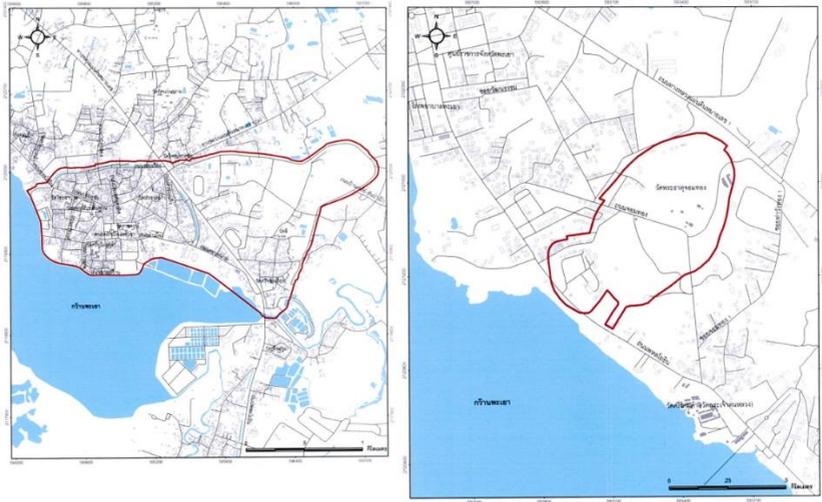
1. ข้อมูลพื้นฐานเมืองเก่า

จากหนังสือโครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยาโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2558) “เมืองเก่า” หมายถึง เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือ

โดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรม ซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี และประวัติศาสตร์ ที่ยังคงหลักฐานทั้งกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณสถานในอดีต และยังคงมีการใช้สอยในลักษณะเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าจะถูกอ้างอิงตามหลักฐานจากการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และเมื่อทำการประกาศการกำหนดพื้นที่ขอบเขตเมืองเก่าแล้วทางจังหวัดและทุกภาคส่วนจะสามารถดำเนินการบริหารพื้นที่เมืองเก่าได้ โดยการประกาศพื้นที่เมืองเก่ามีแล้วสองครั้ง ครั้งที่ 1 รวม 9 เมือง โดยถูกประกาศใน “ประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่านาน” เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2549 และครั้งที่สองมีเมืองเก่าที่ผ่านมติการเห็นชอบอีก 27 เมือง โดยเมืองเก่าพะเยาถูกประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าจากมติในครั้งนี้อยู่ใน “ประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา” เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2559

จากการวิเคราะห์ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการกำหนดเกณฑ์และทำการประเมินคุณค่าความสำคัญในด้านโบราณสถาน อาคาร และสถานที่สำคัญ ขอบเขตเมืองเก่าพะเยาถูกกำหนดเป็น 2 พื้นที่ พื้นที่แรกได้แก่พื้นที่เมืองเก่าพะเยาบริเวณใจเมืองพะเยา ซึ่งจะครอบคลุมชุมชนโบราณได้แก่ เวียงพะเยาและเวียงท่าวังทอง ในส่วนพื้นที่ที่สองได้แก่ พื้นที่เมืองเก่าพะเยาบริเวณเวียงพระธาตุจอมทอง จะครอบคลุมบริเวณชุมชนโบราณเวียงพระธาตุจอมทอง

ภาพที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา พื้นที่ใจเมืองพะเยา (ซ้าย)

และพื้นที่บริเวณเวียงพระธาตุดอยจอมทอง (ขวา)

ที่มา: โครงการกำหนดขอบเขตของพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา (สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

ภาพที่ 2 รูปแสดงบริบทของเมืองเก่าพะเยาในปัจจุบัน

2. ข้อมูลและการใช้สี

สีเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็นและการรับรู้ของมนุษย์โดยตรง เพราะฉะนั้นในการสร้างความกลมกลืนของสถาปัตยกรรมเมืองเก่าเพื่อการอนุรักษ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ระบบสีเข้ามาช่วยในการจัดระบบสีเมือง จากการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภัทรเทพ อมรวณิชยกิจ อาจารย์ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2561 ในเรื่องวิธีการเก็บข้อมูลสีเมืองเก่าและแนวทางในการใช้ค่าสีเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่า (ภัทรเทพ อมรวณิชยกิจ, 2561) พบว่าควรจะใช้ระบบสี Natural Color System (NCS)

2.1 ระบบสีธรรมชาติ (Natural Color System)

ระบบสี Natural Color System เป็นระบบสีที่ถูกออกแบบขึ้นมาให้ตรงตามหลักการมองเห็นสีของมนุษย์และเป็นระบบสีกลางที่ไม่ได้มีการจำกัดหรือขึ้นตรงต่อบริษัทใดๆ ค่าสีนี้จึงถูกใช้เป็นค่าสีมาตรฐานทั่วโลกเพื่อใช้ในการสื่อสารและถูกใช้โดยสถาปนิก นักออกแบบ บริษัทผลิตภัณฑ์ องค์การที่เกี่ยวข้องกับการใช้สี ผู้สร้างผลิตภัณฑ์ต่างๆ และรวมถึงผู้ทำการค้าขาย

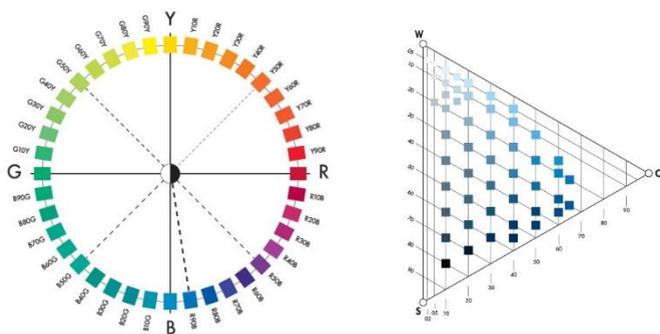
ในระบบสี NCS ค่าต่างๆที่ประกอบกันเป็นรหัสสีประกอบมาจากข้อมูลต่างๆในกระบวนการสร้างสีโดยตรง ตั้งแต่ ความสว่างของสี (Blackness) ความสดของสี (Chromaticity) และเนื้อสี (Hue) เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ของสีที่ละเอียดและแม่นยำที่สุด

(1) สีพื้นฐานของระบบ NCS

ระบบสี NCS ประกอบด้วยสีพื้นฐาน 6 สี ที่ถูกกำหนดขึ้นมาจากการรับรู้ของมนุษย์ว่าเป็นสีที่บริสุทธิ์ที่สุด สีรงค์พื้นฐาน 4 สีประกอบด้วย สีเหลือง(Y) สีแดง(R) สีฟ้า (B) สีเขียว(G) และสีรองอีก 2 สีประกอบด้วย สีขาว(W) และสีดำ(S) สีอื่นๆนอกเหนือจากนี้จะถูกวัดเป็นค่าความใกล้เคียงถึงสีเหล่านี้โดยทำการแบ่งย่อยออกเป็นอีก 100 ชั้น ยกตัวอย่างเช่น รหัสสีที่ R90B หมายถึง เนื้อสีนี้มีความใกล้เคียงกับสีฟ้า (B) 90% และใกล้เคียงกับสีแดง (R) 10% หรือก็คือ เนื้อสี R90B มีความใกล้เคียงกับสีฟ้ามากกว่าสีแดง

(2) สามเหลี่ยมสี NCS แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของเนื้อสี

สามเหลี่ยมสี NCS เป็นรูปตัดภายในของระบบสี 3 มิติ โดยรูปตัดสามเหลี่ยมนี้จะแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของค่าสี โดยแกนแนวตั้งจะแสดงถึงความสว่างของสี (BLACKNESS) และแนวนอนจะแสดงถึงความสดสี (CHROMATICITY) ยกตัวอย่างการใช้รหัสค่าสีที่ S 1050-R90B ซึ่ง S เป็นอักษรที่แสดงว่าค่าสีทั้งหมดเป็นค่าสีมาตรฐานที่ถูกประกาศใช้ในปี.ศ.1950 และค่า 1050 จะแสดงถึงค่าการเปลี่ยนแปลงของสีในเนื้อสี R90B ได้แก่ เลขคู่แรกแสดงถึงความสว่างของสีที่ 10% และความสดสีที่ 50% ในส่วนถัดมาของค่าสีที่ R90B แสดงถึงเนื้อสีหรือก็คือตำแหน่งภายในวงกลมสี NCS

ภาพที่ 3 แสดงถึงวงกลมแสดงเนื้อสี (ซ้าย) และสามเหลี่ยมแสดงการเปลี่ยนแปลงของเนื้อสี (ขวา)

ที่มา: <http://ncscolour.com> (14 เมษายน 2562)

2.2 มาตรฐานในการใช้สีในการบูรณะและพัฒนาเมืองเก่า

จากบทความ Color standards on restoration and improvement in the important preservation districts for groups of historic buildings (Kumazawa, 2560) ผู้เขียนบทความได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในเขตอนุรักษ์ 110 กลุ่มในประเทศญี่ปุ่นเพื่อหาแนวโน้มของวิธีการทำการบูรณะและพัฒนาเมืองเก่าแบบสอบถามถูกส่งกลับมา 54 ฉบับและได้ข้อมูลจากการสรุปว่า

(1) มีมาตรฐานในการควบคุมอาคารอยู่ทั้งแบบเข้มงวดและแบบที่ไม่เข้มงวด และในแต่ละมาตรฐานจะมีความแตกต่างกันในการกำหนดสีระหว่างสีธรรมชาติและสีที่ทาขึ้นมา

(2) มาตรฐานในการใช้สีส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดให้ใช้สีธรรมชาติและสีทาให้มีความเข้ากับสีของทัศนียภาพโดยรอบและอาคารบริเวณข้างเคียง ประเด็นที่สำคัญที่สุดสำหรับสภาการอนุรักษ์ได้แก่ การออกแบบอาคาร สีอาคาร และรูปแบบอาคาร แม้ว่าการอนุรักษ์ในแง่ของการใช้สีเป็นประเด็นสำคัญอันดับต้น ๆ ในการอนุรักษ์ แต่กระบวนการที่ถูกยอมรับจากสภาการอนุรักษ์จากการสรุปกลุ่มสีที่ใช้ได้ด้วยระบบสี Munsell มีน้อยมาก

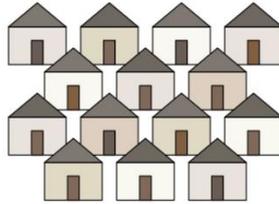
(3) แม้ว่าการให้คำแนะนำในการใช้สีเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญสำหรับสภาการอนุรักษ์ การตรวจสอบถึงความเหมาะสมของการใช้สีระหว่างการหาข้อมูลของวัสดุและตัวอย่างสีมีน้อยมาก หลาย ๆ พื้นที่จึงเลือกที่จะไม่ใช้สีที่ชัดเจน แต่จะมีวิธีการตัดสินใจและให้คำแนะนำในการใช้สีมากกว่า

2.3 การสร้างความกลมกลืนของสีทัศนียภาพสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า

ในการสร้างความกลมกลืนของสีในตัวเมือง แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบสี แต่หากมีหลักการหรือทางเลือกของสีที่เป็นมาตรฐานแล้ว คนทั่วไปก็จะสามารถเลือกสีให้กลมกลืนไปกับทัศนียภาพของเมืองได้ ในการสร้างความกลมกลืนของสีในเมืองจากหนังสือ Guide for making Kosshu-City scenery with color (Yamanashi-city, 2559) มีอยู่หลากหลายวิธี โดยรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย 3 วิธีได้แก่

(1) ทัศนียภาพเมืองแบบการใช้สีคล้ายกัน

ในเมืองที่มีทัศนียภาพและบรรยากาศแบบเก่าแก่ โดยส่วนใหญ่แล้วสีและวัสดุที่ใช้ในสถาปัตยกรรมจะมีไม่หลากหลายมาก ส่งผลให้ทัศนียภาพมีความกลมกลืนกันด้วยสีที่มีความคล้ายกันโดยสีวัฒนธรรมชาตินี้

ภาพที่ 4 รูปแสดงการสร้างความกลมกลืนของสีทัศนียภาพสถาปัตยกรรม
ในเมืองเก่าด้วยวิธีการใช้สีคล้ายกัน

ที่มา: Guide for making Koshu–City scenery with color (Yamanashi–city, 2559)

(2) ทัศนียภาพเมืองแบบการใช้สีโทนร้อน

ในการสร้างความกลมกลืนของสีเมือง หากสีของเนื้อสี (Hue) หากใช้เป็นสีโทนร้อนได้แก่ สีที่มีเนื้อสี (Hue) เป็นสีเหลือง (Y) จนถึงสีแดง (R) เหมือนกัน แม้ว่าจะไม่คำนึงถึงความสว่างของสี (Blackness) และความสดของสี (Chromaticity) ก็จะสามารถทำให้ทัศนียภาพเมืองมีความเข้ากันได้

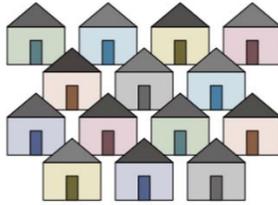

ภาพที่ 5 รูปแสดงการสร้างความกลมกลืนของสีทัศนียภาพสถาปัตยกรรม
ในเมืองด้วยวิธีการใช้สีโทนร้อน

ที่มา: Guide for making Koshu–City scenery with color (Yamanashi–city, 2559)

(3) ทัศนียภาพเมืองแบบการใช้โทนสีเดียวกัน

โทนสี คือ การคำนึงถึงสีจากทั้งความสว่างสีและความสดสีไปพร้อมกัน ด้วยการใช้สีที่มีโทนเดียวกัน ถึงแม้ว่าเนื้อสีจะไม่เหมือนกัน ก็จะสามารถสร้างความกลมกลืนในทัศนียภาพของเมืองได้

ภาพที่ 6 รูปแสดงการสร้างความกลมกลืนของสีทัศนียภาพสถาปัตยกรรม
ในเมืองด้วยวิธีการใช้สีโทนเดียวกัน

ที่มา: Guide for making Koshu–City scenery with color (Yamanashi–city, 2559)

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรม

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกี่ยวข้องในการศึกษา ในเรื่องของข้อมูลพื้นฐานเมืองเก่าพะเยา จากหนังสือโครงการกำหนดขอบเขตของพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา (สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2558) การใช้ระบบสีธรรมชาติ (Natural Color System) และการสร้างความกลมกลืนของสีในทัศนียภาพของเมืองเพื่อการอนุรักษ์

2. รวบรวมข้อมูลเอกสาร

เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา และอาคารที่มีความสำคัญในเขตเมืองเก่าพะเยา

3. เก็บข้อมูลประเภทอาคาร

3.1 แบ่งประเภทอาคารต่างๆในบริเวณพื้นที่สำรวจ เป็น 4 ประเภท ได้แก่ อาคารประเภทบ้าน อาคารประเภทวัด อาคารประเภทราชการ อาคารประเภทอื่นๆ

3.2 แบ่งประเภทขององค์ประกอบอาคารตามความสำคัญต่อการมองเห็นทัศนียภาพเมือง โดยองค์ประกอบที่สำคัญมากและนำมาใช้เป็นส่วนหลักในการวิเคราะห์ ได้แก่ หลังคา และผนัง

3.3 ทำการลงพื้นที่สำรวจภายในขอบเขตที่ทำการแบ่งเอาไว้ตามความสำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อหาอาคารที่มีคุณค่าและเหมาะสมจะเป็นต้นแบบแนวทางในการอนุรักษ์เมืองเก่าพะเยา

ลงพื้นที่และทำการสัมภาษณ์เจ้าของอาคารและคนในบริเวณข้างเคียงในเรื่องความสำคัญของแต่ละอาคารเพื่อทำการคัดกรองอาคารเพื่อใช้ในการสำรวจ และในเรื่องสีที่ใช้ในแต่ละองค์ประกอบในแต่ละประเภทอาคาร

4. เก็บข้อมูลด้านสีในภาคสนาม

ลงพื้นที่เพื่อสำรวจตามอาคารที่เลือกไว้ในข้างต้นและใช้แผ่นจำลองสีธรรมชาติ (Natural Color System) เพื่อเปรียบเทียบสีตามค่าสีกับองค์ประกอบสำคัญของอาคารตามประเภทที่แบ่งไว้ และทำการถ่ายรูปค่าสีในแผ่นจำลองสีเปรียบเทียบกับองค์ประกอบจริงไว้เพื่อทำการบันทึก

5. วิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล

นำรูปและข้อมูลที่ได้เรื่องประเภทอาคาร ประเภทองค์ประกอบ และค่าสีมาทำการ จำแนกและแยกค่าสีที่ได้เป็นความสว่างของสี (Blackness) ความสดของสี (Chromaticity) และเนื้อสี (Hue)

ทำการวิเคราะห์ 2 รูปแบบตามวิธีการสร้างความกลมกลืนของสีที่คณียภาพสถาปัตยกรรมในเมืองในบททวนวรรณกรรม ได้แก่ วิธีการใช้เนื้อสี หรือ วิธีการใช้ค่าความสว่างของสีและความสดของสี เพื่อให้ได้ช่วงความถี่สูงสุดจากการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบ ในแต่ละประเภทอาคาร ในแต่ละเมืองเก่า ที่จะส่งผลกระทบต่อการรับรู้และการมองเห็นภายในเมืองเก่ามากที่สุด

6. อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

6.1 อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษา

6.2 สรุปสีและเปรียบเทียบของแต่ละองค์ประกอบที่ได้จากการสำรวจเมืองเก่าพะเยา

6.3 เสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วยสี

ผลการศึกษา

1. ผลในการสำรวจ

ในการเลือกอาณาเขตพื้นที่ทำการสำรวจถูกเลือกจากอาณาเขตที่สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมได้ทำการประกาศพื้นที่ในจังหวัดพะเยาในปี พ.ศ.2559 ให้เป็นเมืองเก่า ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดพื้นที่อีกทีเพื่อทำการสำรวจจากในบริเวณที่ถูกกำหนดพื้นที่เมืองเก่า โดยทำการเลือกพื้นที่บริเวณเวียงเก่าพะเยา (ใจเมืองพะเยา) เนื่องจากบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีชุมชนโบราณ มีคันทันล้อมรอบใช้ในการอยู่อาศัย มีการวางผังแบบล้านนาเดิม (บุญศิริ สุขพร้อมสรรพ และ ศรีสุตา วงษ์ชุ่ม, 2561) จึงทำการแบ่งประเภทของอาคารในการทำการสำรวจ ได้แก่ อาคารประเภทวัด อาคารประเภทราชการ อาคารประเภทบ้าน อาคาร

ประเภทอื่น ๆ และทำการแบ่งประเภทขององค์ประกอบอาคาร ได้แก่ หลังคา ผนัง เพื่อรอการ
ทำ

1

การสำรวจในขั้นตอนถัดไป

ภาพที่ 7 รูปแสดงขอบเขตการสำรวจและบริบทปัจจุบันโดยภาพถ่ายทางอากาศ

การลงพื้นที่สำรวจถูกแบ่งเป็น 2 ครั้งในการสำรวจ

สำหรับในการการลงพื้นที่สำรวจครั้งแรกนั้นจะทำการแบ่งทีมวิจัยเพื่อลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและสัมภาษณ์เจ้าของอาคารหรือคนบริเวณข้างเคียงอาคารถึงอาคารที่มีความสำคัญและมีความเก่าแก่ หลังทำการสำรวจในครั้งแรก ทำการคัดกรองอาคารที่เหมาะสมสำหรับการสำรวจอีกครั้งและทำแผนผังการสำรวจในแผนที่โดยแบ่งตามประเภทของอาคาร โดยอาคารที่ได้ถูกเลือกในการสำรวจทั้งหมดในเมืองเก่าพะเยา ได้แก่ อาคารประเภทวัด 10 หลัง อาคารประเภทราชการ 3 หลัง และอาคารประเภทบ้าน 73 หลัง รวมทั้งหมดเป็น 86 หลัง

ส่วนครั้งที่สองในการลงพื้นที่สำรวจเป็นการสำรวจข้อมูลสีของอาคารที่คัดกรองไว้ตามแผนที่การสำรวจ ข้อมูลค่าสีต่าง ๆ จะถูกสำรวจโดยแบ่งตามประเภทอาคารและประเภทขององค์ประกอบอาคาร โดยพื้นที่ที่เข้าถึงได้จะทำการเทียบสีโดยตรงกับแผ่นจำลองสี NCS ในส่วนที่เข้าไม่ถึงจะทำการถ่ายภาพกับสี เพื่อทำการเทียบสีอีกทีให้ใกล้เคียงที่สุด ข้อมูลสีจะถูกจำแนกลงในตารางการสำรวจเพื่อเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนถัดไป

ภาพที่ 8 รูปแสดงการเก็บข้อมูลสีของอาคารแต่ละประเภทในพื้นที่เมืองเก่าพะเยา

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสี

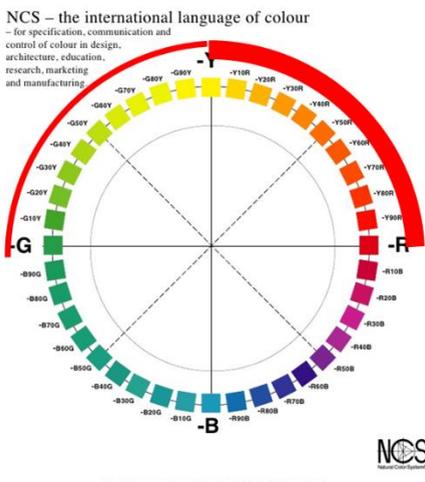
ข้อมูลสีที่ได้จากระบบสี Natural Color System จะสามารถแบ่งจำแนกประเภทข้อมูลได้เป็น 3 อย่าง ได้แก่ ความสว่างของสี (Blackness) ความสดของสี (Chromaticity) และเนื้อสี (Hue) ข้อมูลทุกอย่างถูกจำแนกลงในตารางเพื่อการวิเคราะห์ โดยจากในทฤษฎีความกลมกลืนของสีเมืองเพื่อการอนุรักษ์ สามารถสร้างความกลมกลืนของเมืองได้ด้วยค่าเนื้อสีที่มีความใกล้เคียงกัน หรือ การใช้ความสว่างสีและความสดสีเดียวกัน ในการทำการวิเคราะห์จึงทำการวิเคราะห์จากทั้ง 2 วิธี ได้แก่วิเคราะห์จากเนื้อสีที่มีแนวโน้มความถี่มากที่สุดในเมืองเก่าพะเยา และวิเคราะห์จากความสว่างของสีและความสดของสีที่มีความถี่มากที่สุด

2.1 การวิเคราะห์จากเนื้อสี (Hue)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลสีจากเนื้อสี เนื้อสีถูกแบ่งช่วงออกเป็น 5 ช่วงตามวงกลมสีระบบ NCS โดยมี 4 ช่วงที่เป็นรงค์สี ได้แก่ Y-R (สีเหลืองถึงสีแดง) R-B (สีแดงถึงสีฟ้า) B-G (สีฟ้าถึงสีเขียว) G-Y (สีเขียวถึงสีเหลือง) และมี 1 ช่วงเป็นอรงค์สี ได้แก่ N (ค่าสีกลาง) ใน

ขั้นตอนนี้การนำค่าเนื้อสีมาวิเคราะห์ก่อนเพื่อหาว่าเพียงแคการใช้เนื้อสี ก็สามารถที่จะบ่งบอกความแตกต่างระหว่างเมืองเก่าน่านและเมืองเก่าพะเยาได้หรือไม่ ข้อมูลที่ทำการวิเคราะห์ความถี่ถูกนำมาใส่ในตารางเปรียบเทียบระหว่างเมืองเก่าน่านและเมืองเก่าพะเยา

จากการวิเคราะห์ค่าความถี่เนื้อสีเมืองเก่าพะเยา พบว่า ในอาคารประเภทวัด องค์ประกอบโดยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะอยู่ในช่วงค่าสี Y-R ยกเว้นองค์ประกอบรั้วที่มีแนวโน้มจะอยู่ในช่วง G-Y ในอาคารประเภทราชการ องค์ประกอบส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะอยู่ในช่วงค่าสี Y-R และรองลงมาที่ N ในอาคารประเภทบ้าน องค์ประกอบส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะอยู่ในช่วงค่าสี Y-R ซึ่งเป็นสีโทนร้อนอยู่เป็นส่วนใหญ่

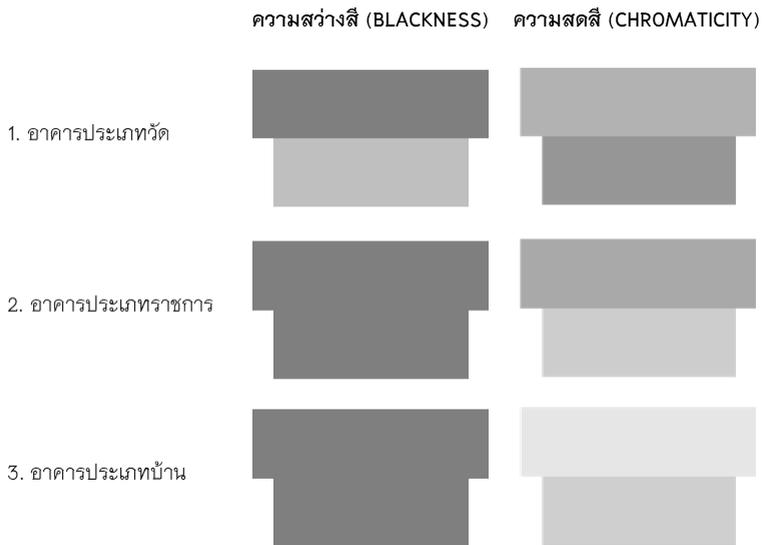
ภาพที่ 9 รูปแสดงช่วงความถี่ค่าสีเนื้อสีในเมืองเก่าพะเยา

2.2 การวิเคราะห์จากความสว่างสีและความสดสี (Blackness and Chromaticity)

จากการวิเคราะห์ความสว่างสีและความสดสีในเมืองเก่าพะเยา พบว่า ในด้านความสว่างสี ในอาคารประเภทวัด หลังคาจะมีค่าความสว่างสีที่มากกว่าผนัง (สีมืดกว่า) ในอาคารประเภทบ้านและราชการมีสีหลังคามีความใกล้เคียงกับผนัง ในด้านความสดสี ในอาคารประเภทวัดและบ้านผนังมีสีที่สดกว่าหลังคา ในอาคารประเภทราชการหลังคามีสีที่สดกว่าผนัง

ประเภทอาคารในเมืองเก่า พะเยา	ความสว่างสี (Blackness)	ความสดสี (Chromaticity)
อาคารประเภทวัด	$R > W$	$R < W$
อาคารประเภทราชการ	$R \approx W$	$R > W$
อาคารประเภทบ้าน	$R \approx W$	$R < W$

สัญลักษณ์ R แสดงถึง หลังคา และ W แสดงถึง ผนัง

ภาพที่ 10 รูปแสดงสรุปการเปรียบเทียบค่าความสว่างสีและค่าความสดสีระหว่างแต่ละประเภทอาคารระหว่างเมืองเก่า

อภิปรายและสรุปผล

จากการทำการสำรวจพื้นที่เมืองเก่าพะเยาซึ่งถูกกำหนดอาณาเขตโดยสำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม การสำรวจทั้งหมดในเมืองเก่าพะเยา ได้แก่ อาคารประเภทวัดจำนวน 10 หลัง อาคารประเภทราชการจำนวน 3 หลัง และอาคารประเภทบ้านจำนวน 73 หลัง รวมทั้งหมดเป็น 86 หลัง ผลที่ได้ในแต่ละด้าน ได้แก่

ในด้านของผลของสีที่ได้จากการสำรวจ ในส่วนนี้คือ สีของทุกองค์ประกอบในเมืองเก่าพะเยามีแนวโน้มที่จะอยู่ในช่วงค่าสีเหลืองถึงสีแดง (Y-R) ในด้านความสว่างสี หลังคาและผนังมี

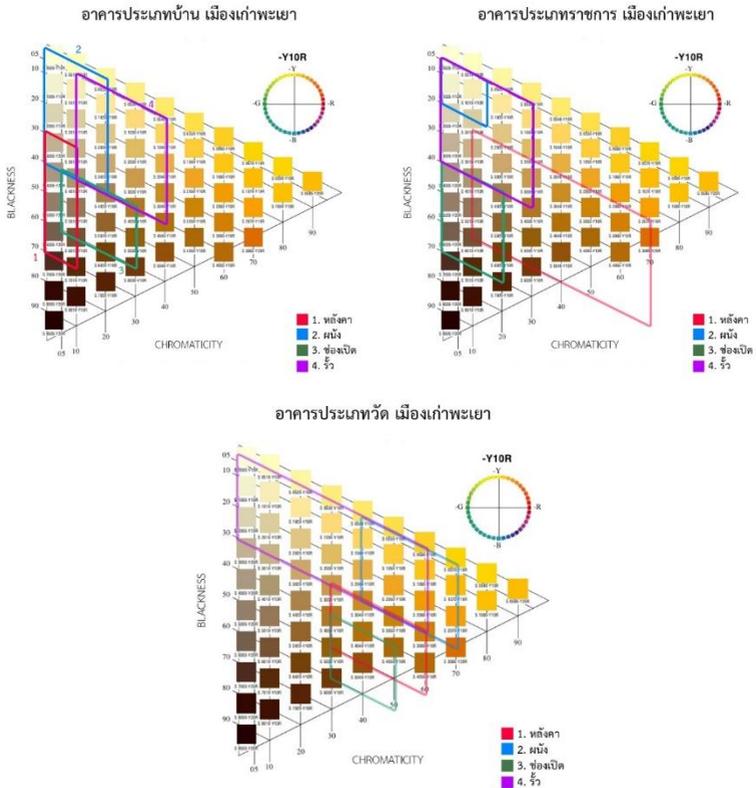
แนวโน้มที่จะมีค่าความสว่างสีที่ใกล้เคียงกัน มีเพียงอาคารประเภทวัดที่จะมีค่าความสว่างสีมากกว่า (สีมืดกว่า) และในด้านความสดสี ผนังมีแนวโน้มที่จะมีสีที่สดกว่าหลังคา มีเพียงอาคารประเภทราชการที่มีแนวโน้มที่จะมีหลังคาที่สีสดกว่าผนัง จากผลการสำรวจและวิเคราะห์ค่าสีด้วยระบบสี Natural Color System แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของค่าสีในแต่ละองค์ประกอบในแต่ละประเภทอาคารซึ่งมีทิศทางไปในทางเดียวกันและเป็นอัตลักษณ์ของเมืองเก่าพะเยานี้ จึงสามารถที่จะใช้แนวทางนี้เพื่อการจัดการและอนุรักษ์เมืองเก่าพะเยาด้านการใช้สีต่อไป

ในด้านแนวทางการจัดการและอนุรักษ์เมืองเก่าพะเยาด้านการใช้สี จำเป็นจะต้องใช้วิธีที่จะสื่อสารกับคนในพื้นที่ให้ได้อย่างง่ายที่สุดเพื่อที่คนในพื้นที่จะสามารถนำไปใช้ตามแนวทางได้เมื่อต้องการสร้างอาคารใหม่ ต่อเติม หรือปรับปรุงอาคารเดิมโดยไม่จำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญกำกับด้านการใช้สี จากการวิเคราะห์ด้านความสว่างสีและความสดสี สามารถสรุปแนวโน้มของสีออกมาเป็นรูปแบบอย่างง่ายได้ตามรูปที่ 7 โดยวิธีการใช้รูปที่ 7 ในการเลือกสีได้แก่

(1) เลือกเนื้อสีที่ต้องการจะใช้ โดยแนวโน้มเนื้อสีในเมืองเก่าพะเยาจะอยู่ในค่า Y-R ซึ่งใช้ได้ตั้งแต่ Y Y10R Y20R Y30R Y40R Y50R Y60R Y70R Y80R Y90R R

(2) ในสามเหลี่ยมแสดงการเปลี่ยนแปลงของสีในแต่ละเนื้อสี จะมีกรอบเพื่อให้เลือกสีที่ใช้ได้ในแต่ละองค์ประกอบในแต่ละประเภทอาคารที่แตกต่างกัน

ในการเลือกสีจากรูปภาพแบบนี้ จะให้เกิดความง่ายต่อการเลือกสีสำหรับทั้งบุคคลทั่วไป ช่างก่อสร้าง สถาปนิกและรวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ และด้วยการใช้สีในระบบ NCS ซึ่งเป็นค่าสีสากล ทำให้สามารถใช้ค่าสีนี้เพื่อแปลงไปใช้สีของบริษัทใดก็ได้ นอกจากนี้ระบบการวิเคราะห์ในรูปแบบนี้ยังสามารถเป็นต้นแบบนำไปประยุกต์เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการและอนุรักษ์เมืองเก่าอื่น ๆ ต่อไปได้ด้วย

ภาพที่ 11 ตัวอย่างรูปแสดงค่าสีในอาคารประเภทวัด ราชการ และบ้านในเมืองเก่าพะเยา ในค่าเนื้อสี Y10R

เอกสารอ้างอิง

NCS system. [Online]. (2561). สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2562. แหล่งที่มา:

<https://nsccolour.com>

Takayuki Kumazawa. (2560). Color Standards on Restoration and Improvement in the Important Preservation Districts for Groups of Historic Buildings. **Journal of Architecture and Planning**, 82, 1543–1550.

Yamanashi–City, Guide for Making Kosu–City Scenery with color. [Online]. (2559).

สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2561 สืบค้นจาก: <https://www.city.koshu.yamanashi.jp>

- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2558). **โครงการกำหนดขอบเขตของพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา**. [Online]. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2561. ที่มาจาก:
<https://www.onep.go.th/nced/?p=792>
- บุญศิริ สุขพร้อมสรรพ และ ศรีสุดา วงษ์ชุ่ม. (2561). การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าพะเยา. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร**, 38(3), 105–126
- ประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เรื่อง **ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า** ประกาศ ณ วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2549.
- ประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เรื่อง **ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา** ประกาศ ณ วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2559.
- ภมรเทพ อมรวณิชย์กิจ, อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **สัมภาษณ์**, 10 สิงหาคม 2561.